

KONINIANA

MIESIĘCZNIK Towarzystwa Przyjaciół Konina

kwiecień 2007 r.

Nr 4 (49)

1. Z KART PRZESZŁOŚCI

– ciekawostki z dawnej prasy konińskiej

2. ZE WSPOMNIENI

– przedruk fragmentów pamiętników i wspomnień

3. Z DZIEJÓW KONINA

– artykuły o treściach historycznych, archiwalia

4. TWORZYLI WIZERUNEK MIASTA

– sylwetki ludzi zasłużonych dla miasta

5. NASZYM ZDANIEM

– wypowiedzi na aktualne tematy dotyczące rozwoju miasta

6. INSPIRACJE KULTURALNE

– poezja, proza, rysunek konińskich twórców

7. Z ŻYCIA TPK

– zapowiedzi i sprawozdania z imprez, konferencji, zebrań

8. BARWY CODZIENNOŚCI

– podpatrzone fotoobiektywem obiekty w mieście

9. ODPOWIEDZI REDAKCJI

Witam Czytelników serdecznie, choć z niejakim stresem

Źródłem mojego podniecenia jest fakt zaproszenia, jakie za chwilę Państwu złożę. Otóż mam zaszczyt w imieniu kolegium redakcyjnego „Koninianów” zaproponować PT Czytelnikom spotkanie z okazji wydania 50. numeru miesięcznika. Spotkanie odbędzie się w gościnnych progach Miejskiej Biblioteki Publicznej przy ulicy Dworcowej

13 w Koninie, 23 maja 2007 r. o godz. 17.00. Byłoby nam bardzo miło, gdybyście zechcieli uświetnić swoją obecnością ten „koniniański” skromny jubileusz. Chcielibyśmy po prostu porozmawiać o „naszej gazecie”, wysłuchać Waszych propozycji i uwag, zachęcić do jeszcze bliższej współpracy. Spotkanie będzie jedną z imprez w ramach obchodów Dni Konina. Zapraszamy i czekamy.

Natomiast dzisiejsze „Koniniana” prawie w całości poświęcone są osobie Jana Zemelki, bowiem rok 2007

jest właśnie dedykowany tej, nie do przecenienia, postaci naszego miasta. Myślę, że zebrane materiały pozwolą Czytelnikom na lepsze zorientowanie się w tej materii. Zwracam uwagę, że niektóre z materiałów prezentowane są prawdopodobnie po raz pierwszy (artykuł P. Rybczyńskiego opiera się na opisie faktów z 1773 r.). Ozdobą tych tekstów są niewątpliwie wykonane specjalnie na tę okazję rysunki Mirki Dymitrow oraz Józefa Szyka.

Z dużym wzruszeniem oraz satysfakcją przedstawiam dwie króciutkie

notki – jedna dotyczy mojego przyjaciela Szymka Pawlickiego, druga zaś to piękne podziękowanie przesłane przez p. Józefa Lewandowskiego ze Szwecji za dyplom i honorową odznakę naszego Towarzystwa.

Również z satysfakcją zapraszam do lektury wzruszającej opowieści Józefa Lewandowskiego przysłanej ze Szwecji specjalnie dla „Koninianów”. Materiały od autora otrzymał Włodek Kowalczykiewicz (młodszy) i przysposobił je do druku. (Opis p. J. Lewandowskiego był dość obszerny, a chcieliśmy go udostępnić Państwu jak najszybciej.)

Z serdecznymi pozdrowieniami
Stanisław Sroczyński

Opis kamienicy Zemelki z 1773 r.

Z postacią Jana Zemelki związane są dzieje najstarszej zachowanej świeckiej budowli w mieście. Nie oznacza to bynajmniej, że obecny kształt tej kamienicy i całej posesji literalnie przypomina jej XVI-wieczny prawzór. W rzeczywistości bowiem była wielokrotnie remontowana i przebudowywana, co nieuchronnie wymuszały zniszczenia i upływ czasu oraz zmienne funkcje, jakie przez wieki pełnił dawny dom Zemelki.

Podarowany przez tegoż w 1600 r. konińskim mansjonarzem pozostawał w ich rękach przez ponad półtora wieku i w połowie XVIII w. był już budowlą cokolwiek niezwykłą, bo... jedyną (rzecz jasna obok kościoła farnego i klasztoru) murowaną w ówczesnym Koninie. Szczęśliwie jakoś przetrwała katastrofalne pożary i zniszczenia wojenne, czego nie można powiedzieć o innych budowlach, w tym także o konińskim ratuszu. Brak przez kilkadziesiąt lat ratusza miejskiego i trudności z wybudowaniem nowego były miarą upadku gospodarczego miasta. W tej sytuacji ojców miasta zwrócić się z konieczności w stronę rzeczonyj kamienicy Zemelki, tym bardziej, że księża mansjonarze [...] dla odległości miejsca od kościoła i nieprzyzwoitości mieszkania w rynku duchownym, tudzież też dla reperacji wielkiej, jako też dla zgłębów, hałasów, targów, jarmarków i innych szlusznych przyczyn... zdecydowali się ją sprzedać.

W 1762 r. władze miejskie podjęły decyzję w sprawie zakupu kamienicy, ale ostateczne sfinalizowanie i ustalenie ceny nastąpiło dopiero prawdopodobnie w 1773 r. Powodem była złożoność całej transakcji, gdyż księża mansjonarze wiazali sprawę sprzedaży kamienicy z kwestiami za-

miany i regulacji spraw należących do nich innych gruntów w granicach miasta. W istocie rozpoczynało to trwający wiele dziesięcioleci, złożony i budzący niekiedy spore emocje, proces separacji majątku kościelnego od własności miasta i jego obywateli. Prawdopodobnie jednak księża mansjonarze, nie czekając na ostateczne załatwienie kwestii formalnej własności wspomnianej kamienicy, umożliwili miastu korzystanie z części pomieszczeń już w 1762 r. Przy okazji finalizowania całej transakcji w 1773 r. sporządzono krótki opis kupowanej przez miasto nieruchomości, której tekst przytaczamy poniżej.

[...] Co do opisanja kamienicy należy, ta o dwóch kondygnacjach, w rynku miejskim konińskim przez nie-

gdy [!] świętej Pamięci Jana Zemeliusza mieszczanina konińskiego wystawiona, a po tym za czasem przez tegoż Zemeliusza jako fundatora mansjonarskiego wielebnym księżom mansjonarzem konińskim i całemu zgromadzeniu na pospólną rezydencję księgami miejskimi konińskimi, w środę po niedzieli Cantate Roku Pańskiego tysięcznego sześćsetnego zapisana i rezygnowana (sprzedana, przekazana – P.R.). I tak od jurysdykcji świeckiej przez Najjaśniejszych Królów, jako też od podatków wszelkich przez miasto, względem sześciuset zł polskich miastu Koninu [!] zamiast wszelkich podatków, przez przezecczonego [!] Zemeliusza na dobrach niejakiego Jakuba Gąski, mieszczanina kaliskiego, księgami miejskimi kaliskimi w środę

przed Niedzielą Miłosierdzia, roku Pańskiego tysięcznego sześćsetnego ósmego, uwolniona.

Ma najprzód wszystkich sklepów (piwnic, składów – P.R.) ziemnych pięć, dwa od rynku miejskiego leżące, dwa od ulicy wschodniej, a piąty na podwórzu tejże kamienicy, w którym są dwa male sklepiki, z których u jednego są drzwi żelazne. Które to sklepy na okół ziemne, to przez wymurowanie do nich nowych sztyjów (tj. zewnętrznych wejść – P.R.) i schodów i ich pokrycie dachówką, to przez oporzadzenie drzwi nowych, zawias, zamków, bruków, rynnów [!], nowe i prawie z gruntu niemającym kosztem Roku Pańskiego tysięcznego siedemsetnego pięćdziesiątego szóstego księża mansjonarze reperowali.

dokończenie na str 2

dokończenie ze str. 1

Po tym też kamienica w pierwszej kondygnacji ma dwa sklepy, czyli schowania, do których obojga są okna z kratami żelaznymi i drzwi także do obojga żelazne, zamki i zamknięcia dobre. Także dwie izby w tejże pierwszej kondygnacji z oknami w olów, z kratami żelaznymi, z podłogami, drzwiami, zamkami, z których w jednej mniejszej jest piec przystojny, kominek i dwie szafy w murze z zamknięciem dobrym, wszystko świeżo nowo i z gruntu reperowane. Druga kondygnacja tej kamienicy zamyka w sobie cztery izby i salę, z których dwie

reperacji potrzebują. Dwie zaś w których mieszkają księża mansjonarze są wyreperowane, schody są drewniane. Dach cały szkodłami (gontami – P.R.) pobity, reperacji potrzebuje. Jest też w tyle tej kamienicy podwórce, na które to pomieniony Jan Zemelka kupił dwa place, jeden od Doroty i Anny Boguszanek, siostr, drugi od Stanisława Kozubskiego, księgami miejskimi konińskimi roku tysięcznego pięćsetnego dziewięćdziesiątego szóstego, temuż Zemelce na toż podwórce przy kamienicy potrzebne rezygnowane (sprzedane – P.R.). Które to podwórce

ma parkan, fortkę [!] z zamknięciem dobrym, nowo i z gruntu razem z sklepami wystawione.

Dawna kamienica Zemelki należała do miasta dość krótko, gdyż w 1779 r. sprzedano ją kupcowi Józefowi Sierawskiemu, utrzymującego w Koninie skład win węgierskich, a piwnice tej budowli jako żywo się do tego celu wyśmienicie nadawały. Późniejsze dzieje kamienicy są nie mniej frapujące, ale to już temat na inną opowieść.

Piotr Rybczyński

Dom Zemelki i broszura gimnazjalna z 1922 r.

Konińskie obchody 400 lat od śmierci Jana Zemelki skłaniają do wielu refleksji.

W zbiorach konińskiego muzeum znajdują się dwie broszury omawiające działalność szkoły średniej w Koninie z lat międzywojennych, która do 1938 r. funkcjonowała w historycznym Domu (Kamienicy) J. Zemelki na konińskim rynku. Broszura „Szkoła średnia w Koninie 1863-1938” jest chyba dobrze znana historykom. W mniejszej skali natomiast rozpoznana została broszura z 1922 r., o której w tym miejscu warto trochę napisać.

Zacznijmy od podania pełnego tytułu wydawnictwa: „Jednodniówka Młodzieży VIII-klasowego Gimnazjum Humanistycznego w Koninie”. Na karcie tytułowej, u dołu znalazły się dodatkowe informacje wydawnicze: „Czerwiec 1922 roku. Drukarnia O.O. Misjonarzy Św. Rodziny w Kazimierzu”.

Niewielka ta pozycja lokalnej inicjatywy wydawniczej, licząca zaledwie 49 stron, za to gęsto drukowana, przenosi nas w atmosferę Konina lat dwudziestych XX wieku. Zawiera wiele różnorodnych prac; wierszy, artykułów, prób prozatorskich, sprawozdań itp., które wyszły – co godne podkreślenia – spod piór młodzieży szkolnej.

Warto podać choćby niektóre tytuły artykułów zamieszczonych w „Jednodniówce”, aby zrozumieć jakie rzeczy absorbowwały umysły ówczesnej konińskiej młodzieży i inspirowały do pisania. Na przykład autorstwa ucznia o nazwisku Jankowski zamieszczony został niezwykle interesujący analityczny materiał *Jeszcze Polska nie zginęła pod względem historycznym, literackim, ideowym*. Inny autor (nieznany, niepodpisany pod artykułem) zamieścił tekst *Wspomnienie pośmiertne Bolesława Prusa*. Sygnowany inicjałami „KK” znalazł się materiał *W 600-ną rocznicę śmierci Dantego*. Inny szkolny dziennikarz i literat, uczeń klasy VII, St. Wiszniewski okraślił broszurę rozprawką *Charakterystyka pierwszego tomiku poezji A. Mickiewicza* itd., itp. Ciekawych artykułów przeplatanych wierszami, np. strofami „Jeża”, czyli Jezewskiego,

czy też Ignacego Świcińskiego, jest dużo więcej.

Na szczególną uwagę zasługują wspomnienia żołnierskie uczniów szkoły z wojny bolszewickiej 1920 r., także ustępy „Jednodniówki” zatytułowane *Wycieczki* i *Sprawozdania*. Młodzież pod opieką wychowawców szkolnych bardzo często wyruszała na różne eskapady, zazwyczaj po bliższej i dalszej okolicy, np. do Bieniszewa i Kazimierza Biskupiego, także do Starego Miasta; udawała się na majówki w okolicy Morzysławia i Niesłusza.

W spisanych reminiscencjach z tych minipodróży i wędrówek znalazło się odnośnie odwiedzanych historycznych miejsc wiele faktograficznych i warsztatowych błędów, na które z perspektywy czasu można przytknąć recenzenckie oko. Liczyło się co innego w tych pierwszych młodzieżowych tekstach: autentyczność w postrzeganiu świata, duża emocjonalna wrażliwość i wyobraźnia.

Najistotniejsze faktograficznie, zawierające ważne informacje z życia szkoły, są sprawozdania z działalności różnych gimnazjalnych kół i stowarzyszeń.

Od 1919 r. funkcjonowało pod kierunkiem inspektora oświatowego Gliwicza Koło Ogólnokształcące. Dzieliło się na kilka sekcji: Bratnią pomoc, Sekcję literacką, Sekcję lekkoatletyczną, Sekcję piłki nożnej oraz Sklepik szkolny.

Bratnia pomoc, zwana inaczej Bratniakiem, zajmowała się zbieraniem pieniędzy celem wspomnienia najbardziej potrzebujących uczniów. W rozmaity sposób zasilano kasę Bratniaka, poprzez np. tzw. wpisowe od młodszych kolegów, różne składki, także kwesty uliczne, organizowanie w mieście przeróżnych imprez fantowych, z których wpływy szły do podziału wśród najbardziej potrzebujących, np. na zorganizowanie wakacyjnego letniska.

Wystawiano amatorskie spektakle teatralne, m.in. *Balladynę* J. Słowackiego oraz jednoaktówkę Fr. Dominika zatytułowaną *Dzieci Muzy*. W inscenizacji brały udział uczennice Szkoły Żeńskiej. Posłużyliśmy się w tym miejscu stosownym fragmentem szkolnego sprawozdania odnośnie *Balladyny*:

W dniu 16-go listopada w miejscowym teatrze „Polonia” wystawiliśmy „Balladynę” Słowackiego. Zelektryzowała ona Konin; mówiono dużo na temat umiejętności wystawienia; wątpiono w powodzenie, jednakże pełna sala była dowodem zainteresowania. Oczekiwano rozpoczęcia i nie na próżno. Z zapartym tchem śledzono przebieg akcji; myślą dążono w dzieje bajecznej Polski. Wspomniała gra amatorów sprawiła, iż godziny mijaly, a publiczność z coraz większym entuzjazmem witała podnoszenie kurtyny i z serdecznym zapalem oklaskiwała grę młodocianych przyjaciół. Scenę „Pod murami Gniezna” na życzenie publiczności powtórzono. Boć wspaniale wyglądali ci wojownicy przybrani w klasyczne, współczesne ubiory, uzbrojeni od stóp do głów w imitowaną stal, zrobioną przez kolegów klas niższych. Konin nieprędko zapomni, że grano „Balladynę”. Reżyserem z olbrzymim nakładem sił, energii i zapalu był pan inspektor Gliwicz [...]”.

Z prac Koła literackiego można wyszczególnić liczne pogadanki i odczyty, na których występował uczniowie szkoły, np. M. Grętkiewicz z tematem *Wilno i ziemia wileńska*, K. Jankowski z referatem poetyckim *Miłość i Piękność*, a także uczeń o nazwisku Greckowski, który wygłosił prelekcję – jak zakomunikowano – psychologiczną, zatytułowaną *Burze wiosenne*.

Jak widzimy, zakres działań różnorodnych związków i stowarzyszeń szkolnych był imponujący. Warto dopowiedzieć, iż działała również w gimnazjum Sodalicia Mariańska, funkcjonowała Koło geograficzne, które niemal w każdą niedzielę w salach szkolnych prezentowało krajoznawcze tematy, np. *Gopło i okolice*, *Górny Śląsk*, *Wieliczka* itp. Zawiązało się również Koło esperantystów, z którego trzech uczniów brało udział w czerwcu 1922 r. we Wszechpolskim Zjeździe Esperantystów w Warszawie.

A wszystko to działo się w historycznym Domu Zemelki przy konińskim rynku.

Janusz Gulczyński

Komitet Obchodów 400-lecia Śmierci Jana Zemelki KALENDARZ OBCHODÓW ROKU ZEMEŁKI 2007

2006 rok

- listopad - wydanie monografii: Janusz Sobczyński „Jan Zemelka (Zemelius) z Konina”
wydawca: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- 7 listopada - wystawa „Jan Zemelka 1539-1607”
połączona z promocją książki Janusza Sobczyńskiego „Jan Zemelka (Zemelius) z Konina”
miejsce: MBP w Koninie - synagoga
organizator: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- grudzień - opublikowanie materiałów źródłowych przybliżających sylwetkę Jana Zemelki na stronie internetowej
www.mbp.konin.pl
odpowiedzialny: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- listopad/
grudzień - lekcje biblioteczne w cyklu: Historia w bibliotece, z wykorzystaniem materiałów multimedialnych
organizator: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
odbiorca: uczniowie szkół
- 7 grudnia - uroczysta msza św. w 399. rocznicę śmierci Jana Zemelki
- zwiedzanie Kaplicy Jana Zemelki w kościele św. Bartłomieja
- wystawa „Jan Zemelka i jego czasy w archiwaliach” w zasobach Archiwum Państwowego w Poznaniu Oddział w Koninie
organizatorzy: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie, Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Koninie

2007 rok

- styczeń/
grudzień - lekcje biblioteczne w cyklu: Historia w bibliotece, z wykorzystaniem materiałów multimedialnych
kontynuacja
- 15 lutego - wystawa „Kaliskie lata Jana Zemelki”
- promocja książki Janusza Sobczyńskiego „Jan Zemelka (Zemelius) z Konina”
miejsce: Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Asnyka w Kaliszu
organizatorzy: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie, Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Asnyka w Kaliszu
- 15 marca - promocja książki ks. Henryka Witczaka „Z życia religijnego w Królewskim Mieście Koninie”. Dzieje parafii św. Bartłomieja w Koninie do roku 1818
organizator: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- 17 kwietnia - sesja naukowa: „Nauka, kultura i sztuka w dawnym Koninie i Kaliszu. Z okazji 400-lecia śmierci Jana Zemelki”
realizator: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
współorganizator: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie
- kwiecień - wydanie płyty CD – materiały z sesji naukowej „Nauka, kultura i sztuka w dawnym Koninie i Kaliszu. Z okazji 400-lecia śmierci Jana Zemelki”
odpowiedzialny: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- kwiecień - wybicie okolicznościowego medalu pamiątkowego
odpowiedzialny: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- maj - wystawa „Jan Zemelka 1539-1607”
miejsce: Wojewódzki Szpital Zespolony w Koninie
organizator: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- 2-3 czerwca - rajd Konin-Kalisz – Śladami Zemelki
organizatorzy: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddziały w Koninie i Kaliszu
- czerwiec - wydanie serii okolicznościowych kartek pocztowych
odpowiedzialni: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie Rejonowy Urząd Pocztowy w Koninie Rejonowy Urząd Pocztowy w Kaliszu
- czerwiec - rozpoczęcie digitalizacji materiałów zespołu archiwalnego „Akta miasta Konin” z lat 1507-1792
- wydanie okolicznościowej płyty DVD zawierającej księgę miasta Konina z okresu staropolskiego, materiały dotyczące postaci Jana Zemelki oraz współczesne informacje promujące miasto Konin.
- październik - sejmik przewodników turystycznych z Wielkopolski
odpowiedzialny: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział w Koninie
- grudzień - finał konkursu wiedzy o Janie Zemelce
organizatorzy: Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział w Koninie, Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie
- grudzień - uroczysta Sesja Rady Miasta
- uroczysta msza św. w 400. rocznicę śmierci Jana Zemelki, zwiedzanie Kaplicy Jana Zemelki w kościele św. Bartłomieja
- wystawa podsumowująca Rok Zemelki

Pełne obywatelstwo miasta Konina

Kiedy pytamy, czy wiecie? Usłyszę o d p o w i e d ź. Wiemy! Wiemy, że kościół parafialny pod wezwaniem św. Bartłomieja według tradycji był fundowany w połowie XII w. przez Piotra Dunina. Że jego obecny, gotycki kształt pochodzi z wieków XIV i XV. Że był restaurowany gruntownie w latach 1866-1872 i ponownie odnowiony w okresie lat 1900-1910.

O tym pamiętamy, za to mniej, że do jego murów w 1607 r. dołączono kaplicę postawioną na planie zbli-

żonym do kwadratu. Współcześnie zwiemy ją kaplicą Zemelki, od nazwiska fundatora. A przecie jest ona pod wezwaniem Jana Chrzciciela.

Wiek XXI. Rok 2006. Dzień 7 listopada, godziny wieczorne. Z inicjatywy dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej mieliśmy przyjemność być na prezentacji książki pióra Janusza Sobczyńskiego o tytule „Jan Zemelka (Zemelius) z Konina”. Zgromadziliśmy się w lewo-brzeżnej, najstarszej części miasta, w dziewiętnastowiecznych murach synagogi – oddziału biblioteki Konina.

Pisząc o tym, mogę jeszcze raz potwierdzić to, co w tytule książki. Mowa o doktorze medycyny i filozofii, obywatelu

Konina Janie Zemeliuszu, dobroczyńcy naszego miasta, Kalisza i Koła. I jak autor dowodzi, rodem z naszych stron. A przecie różne były niejasności o miejscu urodzin oraz związków Jana z Koninem.

Autor książki o Zemelce Janusz Sobczyński jest oszczędny w słowach, za to rzeczowy i dociekliwy w zbieraniu materiałów źródłowych. Pisząc o swoim bohaterze (bohaterze nas wszystkich), zastosował powściągliwość formy literackiej, skupiając się na historycznych faktach. A odkrył ich wiele i dzięki nim wiemy więcej o rodzinie Zemelki oraz jej związków z Koninem. Otrzymał informacje o fundacjach dla Kalisza, Konina i uczelni krakowskiej.

W taki to sposób powstał życiorys człowieka, o którym się tylko wspominało opisując dzieje Konina. Dzisiaj jesteśmy wzbogaceni o wiedzę jakiej do tej pory nie mieliśmy. Zachęcamy do przeczytania monografii opatrzonej przypisami i zdjęciami. Ważnym w książce jest wstęp, w którym autor wymienił osoby, które pomogły mu w gromadzeniu źródeł poznawczych i udzielali cennych informacji. Lista ich jest długa, co świadczy na korzyść pisarza i podkreśla jego wnikliwą dociekliwość.

Zygmunt Kowalczykiewicz Starszy

Na 400-lecie odejścia Jana Zemelki

*Dobrze, że są rocznice
wówczas twórcze grono zaangażowanych osób
mozolną pracą – wyciąga z
zadymionego lamusa historii
właściwą postać
która
odkurzona kwerendami archiwalnymi
obmyta wieloma różnymi źródłami
nabiera innego wymiaru i...
staje przed nami człowiek z krwi i kości.*

*Aż 400 lat czekał na taką okazję
nasz nieprzeciętny rodak Jan Zemelka.
Mieszczanin, o szerokich zainteresowaniach,*

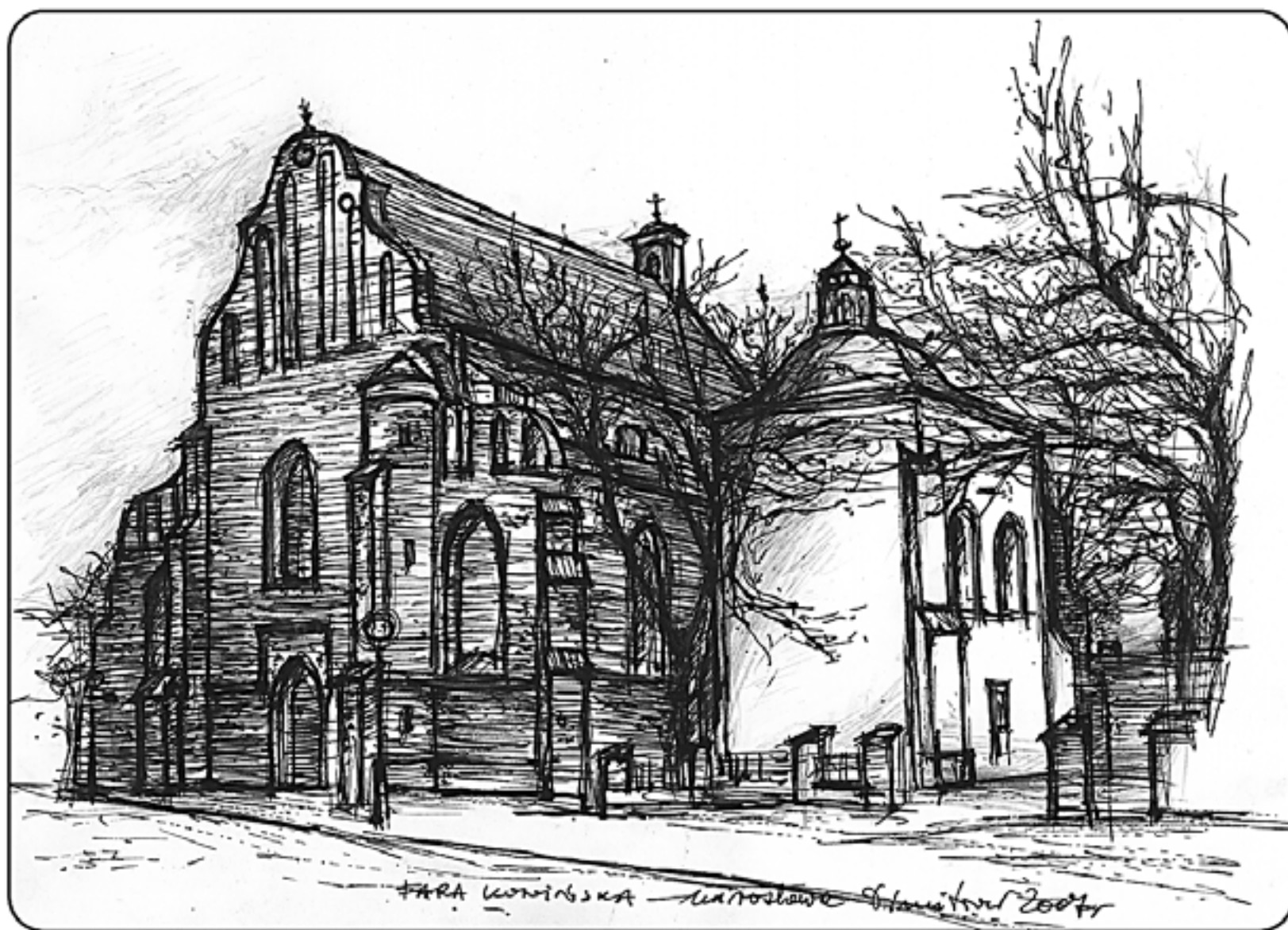
*podwójny doktor: filozofii i medycyny,
wielu talentach, chojnej, dobroczynnej dłoni,
wielkim sercu dla ubogich, otwartym umyśle,
człowiek renesansu,
który poznał, docenił i propagował
smak i znaczenie nauki.
Nie zawahał się
ze zdobytą wiedzą
powrócić do swej małej ojczyzny
i dać jej całą swoją energię, zapał,
pomysły, talenty
siejąc dobro i pożytek.*

*Wzbogacił miasto o dom i kaplicę przy farze
a mądrym testamentem zabezpieczył fundusze*

*utworzonych fundacji w mieście.
Dla wielu i dziś mógłby być
nieosiągalnym wzorem przeczności.
Nie znamy pobudek
z jakich to czynił – dla dobra miasta?
własnej chwały?
/archiwa nie udzielają odpowiedzi
na takie pytania.../*

*ważne jest, że pozostawione prezenty
zdobią miasto i po 400 latach
nadal mu służą
a myśl i pamięć
wraca z szacunkiem i podziwem
dla Pomysłodawcy.*

Jadwiga Naskręcka

Fara Konińska, Rysunek: Mirosława Dimitrow

Frانيا Beatu

Frانيا tkwi w zakamarkach mojej pamięci nieco inaczej niż opisana przez Cukiermana. Widziałem ją po raz ostatni w 1939. Cukierman pisze, że znał ją w 1943, cztery lata w życiu dziewczyny to dużo, zwłaszcza w czas wojny i Zagłady. A więc nie pyzata, ale drobna, szczupła Franka. Zawsze – dobrze to pamiętam – z przekornym uśmiechem na twarzy. Była dowcipna, ale nie pamiętam by była złośliwa. Na jasnej buzi kilka piegów. Ostatnimi laty, odziana w granatowy szkolny mundur z niebieską tarczą na lewym ramieniu, sprawiała wrażenie wzorowej uczennicy. Mimo niewielkiej różnicy wieku, nie należała do grona moich kolegów i koleżanek. Może dlatego, że była młodsza, ale jaką rolę miało i to, że uczyła się, ja zaś tkwiłem w środowisku pozbawionych szans, na wół bezrobotnych obiboków.

Wracając do Beatusów, to chcę zaznaczyć, że posyłanie dziewczynki do gimnazjum, i to polskiego, świadczyło o wyłamywaniu się z chasydy-

zmu wrogiego świeckiej nauce. Przypominam, że Frانيا w czasie wojny wstąpiła do socjalistycznego, świeckiego Droru.

Jak pisze, po upadku Powstania Frانيا nie wytrzymała beznadziejnej sytuacji i 10 maja 1943 odebrała sobie życie. Nie ona jedna, jej samobójstwo było poprzedzone takim samym aktem dowództwa Powstania, z Mordechajem Anielewiczem na czele. Gdy wszyscy dokoła zginęli, żyć nie było warto. Zresztą, nawet przy najlepszym „wyglądzie”, nawet z najlepszymi papierami, życie wcale nie było pewne, śmierć czyhała na każdym kroku. Nawiasem mówiąc, nie wiemy, czy w chwili samobójstwa rodzina jej jeszcze żyła, zwłaszcza bracia, czy Frانيا nie była już samotnym kikutem dawnej rodziny, co też ważne, a o czym źródła milczą. Skoro działanie jest bezskuteczne, a śmierć jest nieunikniona, to upieranie się przy życiu staje się bezsensowne. Gdy nie starcza woli życia, to czy nie mądrzej samemu wybrać śmierci czas

i formę? W tym czasie dla wielu, Żydów i Polaków, tabletką niezwiernego cyjanku potasu miała ogromną, czasem nawet największą, wartość, pozwalającą decydować o własnym życiu i śmierci. Co w owym czasie i owych warunkach było może nawet największym luksusem. Gdy Powstanie upadło, pozostawała walka o przeżycie, a to widocznie było zbyt małą stawką dla Franii. Próbuje wczuć się w jej tok myślenia, przychodzi mi to łatwo, w owym czasie były to myśli i odczucia bliskie wielu ludziom.

Wgłębiając się w to, co potrafiłem zebrać o dziewczynie, zwróciłem uwagę na kilka szczegółów. Cukierman pisze, że załamanie się nerwowe Franii i jej samobójstwo miało również osobistą przyczynę. W getcie znaleźli się również przyjaciele i koledzy mojego dzieciństwa, nikt z nich też nie uszedł z życiem. Sam byłem poza Zagładą, wróciłem do Polski jesienią 1944. Po wojnie szukałem bliskich i ich śladów.

Rozważania spóźnione. Czy mają jakiś sens? Nie wiem. Na pewno ludzi, o których piszę, warchi byli lepszego losu niż ten, który ich spotkał, ale to samo można powiedzieć i o in-

nych zamordowanych. Jakże ma znaczenie to, czy Frانيا czekała. I że w ogóle na kogoś czekała? Że w ogóle żyła, działała jakaś żydowska dziewczyna z Konina o długim warkoczku jasnyc włosów? Że mieszkała przy placu Zamkowym, a nie, powiedzmy, na Kaliskiej? A to, że rodzice mieli sklep, a nie warsztat krawiecki? Jaką wartość ma wspomnienie o Sruklu z ulicy Targowej, tuż koło placu Zamkowego, który chciał walczyć, ale zginął, nadaremnie, nie spełniwszy pragnienia? Przyczynę do przyczynku? Czy ma sens upominać się o pamięć historii dla dwóch osób, skoro zamordowano miliony? Dwie osoby to przecież mniej niż promil promila owych rzek rozlanej krwi... Ale dla mnie oboje są wzorem postępowania godnego w czasach tak podłych, w jakich im przyszło żyć i ginąć. Przecież zarówno Frانيا jak i Srulek mogli szukać schronienia i przetrwania. W przypadku Franii, z jej wyglądem słowiańskim i zaradności, przeżycie wydawało się nawet prawdopodobne. Być może i Srulek mógłby jakoś przetrwać okupacyjną gehennę, co - przypomnijmy - udało się jego ojcu. Tylko, że ona i on cenili ludzką god-

ność wyżej niż własne życie. Czego dowiedli działaniem.

Piszę te słowa, gdy od Zagłady minęło już 60 lat. Ludzie, o których piszę, zniknęli jak kęgi na wodzie, Kamil Krzysztof Baczyński już w toku Zagłady, latem 1943, zdawał sobie sprawę, że kolejne deszcze zmywają pamięć o zamordowanych, że jeszcze niedawno tu mieszkający polscy Żydzi giną w już narastającej niepamięci, w najlepszym wypadku przekształcają się w materiał poetycki czy etnograficzny. Nie ludźmy się, tak było i jest. Nie ma przecież nikogo, nawet w ich rodzinnym mieście, kto by pamiętał, a tym bardziej nosił w sercu osoby, o których tu się rozpisuję. Nie potrafię jednak przestać myśleć o nieznanym mi, konińskiej rodaczce, młodzieńkiej, bohaterskiej i tragicznej Franii Beatu. Piszę to niezdarne wspomnienie, bo może uda mi się w jakiś sposób ocalić pamięć o Nich? Chcę podać dalej ich z za grobu przesłanie!

Zza grobu? Oni przecież nawet grobu nie mają!

Józef Lewandowski
(Szwecja)

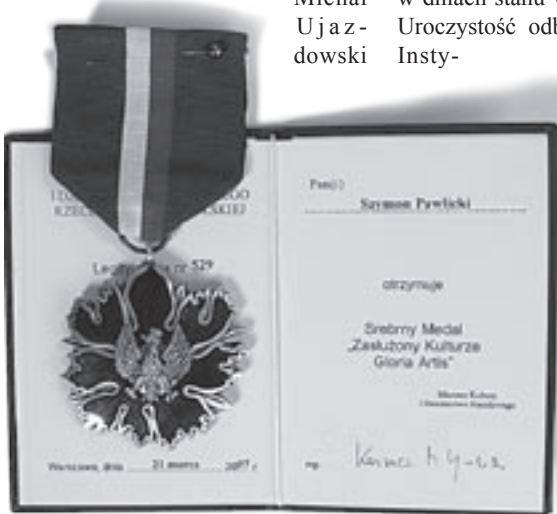
(opr. W. Kowalczykiewicz /młodszy/)

Medale „Gloria Artis” dla internowanych twórców

27 marca br. z okazji Międzynarodowego Dnia Teatru minister kultury i dziedzictwa narodowego Kazimierz Michał Ujazdowski

wręczył medale „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” artystom teatru zaangażowanym w działalność opozycyjną w dniach stanu wojennego w Polsce. Uroczystość odbyła się w siedzibie

tutu Teatralnego w Warszawie. Z wielką przyjemnością i satysfakcją „Koniniana” jako pierwsze informują, że jednym z nominatów został koninianin p. Szymon Pawlicki. Składamy jak najserdeczniejsze gratulacje.

Listy do redakcji

Poczta Polska oddział Rejonowy w Koninie – wyjaśnienie do art. „Poczta” W. Kowalczykiewicza (mł.). W wym. artykule „opisany został stan kamienicy zlokalizowanej na narożniku ulic Z. Urbanowskiej i J. Słowackiego, w której niegdyś mieściła się siedziba Rej. Urzędu Poczty i Urzędu Poczty. Konin 1. Budynek (...) nigdy nie był własnością Poczty, która była jego najemcą i opuściła jego pomieszczenia w 1994 r. w związku z otwarciem własnej (...) przy ul. Kolejowej”. Za stan kamienicy (...) dotychczasowej, odpowiedzialność ponoszą wyłącznie spadkobiercy. (...) Obok (starej) wybudowano nowoczesną, klimatyzowaną, z windą dla niepełnosprawnych. (Pocztę znamy i dziękujemy pracującym tam Paniom za przemiłą obsługę – dop. red.) Pana Dyrektora Macieja Dąbrowskiego, serdecznie przepraszamy za mimowolną nieścisłość. Ale jak tylko sięgamy pamięcią (a niestety sięgamy do czasów dość odległych) była tam zawsze Poczta. Skróty pochodzą od redakcji. StS

Prezes Towarzystwa Przyjaciół Konina Drogi i Szanowny Panie,

serdecznie dziękuję za wyróżnienie niżej podpisanego odznaką honorową Towarzystwa. Odznaka przyszła w chwili, gdy coraz bardziej zbieram się „do odlotu” i podsumowuję moje życie. Może dlatego szczególnie mnie wzruszyła. Przecież nie chciałbym żyć nadaremnie i dlatego pamięć ludzka jest dla mnie szczególnie cenna. Moje więzi uczuciowe z Koninem są nadal dość silne. Przecież ja nadal dzielę moje życie na okres do 1939 i po 1939, czyli w Koninie i po Koninie. (...)

Łączę wyrazy wdzięczności i sympatii
Józef Lewandowski

Konkurs organizowany pod patronatem
PREZYDENTA MIASTA KONINA
organizator: **MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W KONINIE**
współorganizatorzy: **Urząd Miejski w Koninie,**
Towarzystwo Przyjaciół Konina

Cele konkursu:

- inspiracja i popularyzacja twórczości poetyckiej
- ujawnienie talentów
- stworzenie możliwości wydania najlepszych prac w zbiorze poetyckim

Zasady:

Konkurs ma charakter otwarty dla osób w wieku powyżej 16 lat.

Warunkiem uczestnictwa w konkursie jest przesłanie pod adresem organizatora zestawu 3 wierszy w trzech egzemplarzach maszynopisu oraz w formie pliku tekstowego (w formacie doc lub rtf) utworów dotąd niepublikowanych i nienagradzanych.

Każdy wiersz należy opatrzyć znakiem identyfikacyjnym (godło) autora, ten sam znak należy umieścić na kopercie zawierającej własnoręcznie podpisaną kartę zgłoszenia (stanowiącą załącznik do regulaminu) z danymi osobowymi oraz zgodę na wykorzystanie prac w publikacjach.

Zestawy niespełniające warunków podanych w punktach 2 i 3 nie będą uwzględniane przez jury.

Nadesłanie prac jest jednocześnie zgodą autora na wykorzystanie ich w formie publikacji reklamowych bądź

pokonkursowych – w przypadku nagrodzenia lub wyróżnienia przez jury – bez wypłaty honorarium.

Organizator nie zwraca prac nadesłanych na konkurs. Prace konkursowe oceniać będzie jury powołane przez organizatora.

Termin nadsyłania prac:

Ostateczny termin nadsyłania prac upływa w dniu 21 września 2007 roku.

Prace konkursowe należy nadsyłać pod adresem: Miejska Biblioteka Publiczna w Koninie ul. Dworcowa 13 62-510 Konin z dopiskiem: Milowy Słup

Ogłoszenie wyników:

Ogłoszenie wyników konkursu, wręczenie nagród i spotkanie z jurorami nastąpi 23 listopada 2007 roku, o czym laureaci zostaną powiadomieni indywidualnie i zaproszeni na uroczystość wręczenia nagród.

Organizator nie pokrywa kosztów przyjazdu na uroczystość

wręczenia nagród.

Laureaci otrzymają nagrody pieniężne, wyróżnienia książkowe i okolicznościowe statuetki ufundowane przez organizatora.

Karta zgłoszenia

XXVII
Ogólnopolski Konkurs Poetycki
o Nagrodę „Milowego Słupa”
Konin 2007

imię i nazwisko

adres (ulica, nr domu, mieszkania, kod, miejscowość)

telefon kontaktowy

adres e-mail

godło

Wyrażam zgodę na przetwarzanie moich danych osobowych zgodnie z ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2002r. Nr 101, poz. 926 z późn. zm.) oraz wyrażam zgodę na zaprezentowanie i opublikowanie moich prac w ramach promocji bez honorarium w wydawnictwie pokonkursowym, oraz w innych w mediach (Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 z późn. zm.) w okresie do 2 lat.

podpis